

Opis źródła:

Salimbene z Parmy, znany także jako Adamo di Ognibe lub Balianus de Sagitta, urodził się 9 X 1221 w Parmie, zmarł około 1288 r. w Montefalcone Appennino. Był włoskim franciszkaninem, prezbiterem, historykiem i kronikarzem. W 1238 r. wstąpił do zakonu franciszkanów i odbył nowicjat w Fano. Studiował w Lukce, Sienie i Pizie, a następnie przyjął święcenia diakonatu. Miał prowadzić wędrowny tryb życia. Wysłany do Francji, towarzyszył kolejnym tamtejszym prowincjałom w ich kontaktach z władcami świeckimi. W 1248 r. wrócił do Włoch. Do 1255 r. przebywał w Ferrarze, następnie w klasztorach w północnych Włoszech. Wykształcenie i pobyt we Francji sprawiły, że uważał zakon za międzynarodową społeczność w Kościele, czemu dał wyraz w przedstawionej niżej we fragmentach *Chronica Fratrum Minorum*. Przedstawione źródło, którego Salimbene jest autorem, to kronika dająca obraz realiów XII i XIII w., ułatwiająca zrozumienie ducha tych czasów. Dzieło jest szczególnie ważne dla poznania historii Francji, Niemiec i Włoch. Utwór barwnym językiem opisuje dzieje zakonu franciszkanów i historię polityczną lat 1167–1287. Kronika spisywana była od około 1258 r. (choć niektórzy badacze uważają, że od 1282) aż do śmierci jego twórcy. Dzieło nie dotarło do naszych czasów w całości, brakuje ponad 200 kart początkowych oraz ostatnich, zaginęło także kilkanaście kart środkowych. W początkowej części mamy do czynienia z przepisaniem *Kroniki* Sicarda z Cremony, biskupa tego miasta w latach 1185–1215. Około 1248 r. Salimbene napisał *XII scelera Friderici imperatoris* oraz kilka innych dzieł religijnych i historycznych, które jednak nie dotrwały do naszych czasów¹.

Miejsca wydania i polskie tłumaczenie:

Salimbene d'Adam, *Chronica Fr. Salimbene Parmensis Ordinis Minorum*, wyd. P. Fiocadori, Parma 1857 (*Monumenta historica ad provincias Parmensem et Placentinam pertinentia*, t. 3).

Salimbene d'Adam, *Chronica Fratris Salimbene de Adam Ordinis Minorum*, wyd. O. Holder-Egger, Hanower–Lipsk 1905–1913 (*Monumenta Germaniae Scriptores*, t. 32)

Salimbene de Adam, *Cronica*, wyd. F. Bernini, Bari–Laterza 1942 (*Scrittori d'Italia*, nr 187–188)

¹ J. Gajkowski, *Salimbene*, w: *Encyklopedia Kościelna: podług teologicznej encyklopedji Wetзера i Weltego, z licznemi jej dopełnieniami*, t. 24: *Rytuał – Seleucja*, przy współpracownictwie kilkunastu duchownych i świeckich osób wydana przez M. Nowodworskiego, Warszawa 1900, s. 245–246; *Wielka ilustrowana encyklopedia powszechna Wydawnictwa „Gutenberga”*, t. 15: *Rewir – Serbja*, Warszawa 1995, s. 207; K. Sitnik, *Salimbene z Parmy*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 17, red. E. Gigilewicz i in., Lublin 2012, s. 928–929; Salimbene de Adam da Parma, *Kronika franciszkańska*, tłum. H. Pietruszczak, Warszawa 2020, s. 3, przyp. 1.

Salimbene de Adam, *Cronica*: t. 1: 1168–1249, t. 2: 1250–1287, wyd. G. Scalia, Turnholti 1998–1999.

Salimbene de Adam da Parma, *Kronika franciszkańska*, tłum. H. Pietruszczak, Warszawa 2020.

Tekst źródła:

Salimbene de Adam da Parma, *Kronika franciszkańska*, tłum. H. Pietruszczak, Warszawa 2020, s. 3, 5–6, 8–9, 14–15, 17–22.

[...] O TYM, JAK LOMBARDCZYCY BUDOWALI NOWE MIASTO MAJĄCE DAĆ OPÓR CESARZOWI I NA CZEŚĆ PAPIEŻA ALEKSANDRA NAZWALI JE ALEKSANDRIĄ

W roku Pańskim 1168, aby wypełniło się przysłowie:

Non erit illa, cui casibus accidit una,

Lombardzcy walczący z cesarzem założyli miasto dla kolonistów i nazwali je Aleksandrią na cześć papieża Aleksandra. Inni nazywali je Nowym Miastem. Mieszkańcy Pawii nazywali je Paglia. Jeszcze w tym samym roku Rzymianie urosli w siłę, zdobyli Albano, doszczętnie je splądrowali i spalili. [...]

JAK LOMBARDCZYCY POKONALI WOJSKO CESARZA

W roku Pańskim 1176 w bitwie pod Legnano wojska cesarskie poniosły klęskę z rąk Lombardczyków. Oto jak kręci się koło fortuny: raz upokarza, a raz wywyższa! Ale co tu mówić o fortunie! *To Bóg jest dawcą życia i śmierci, raz wrzuca na dno piekiel, raz stamtąd wyciąga. Zuboża bogatych, poniża i wynosi do góry.*

JAK CESARZ POJEDNAŁ SIĘ Z KOŚCIOŁEM I ZAWARŁ POKÓJ Z PAPIEŻEM ALEKSANDREM

W roku Pańskim 1177 cesarz uznał, że *sam człowiek nie umocni się w swojej twierdzy*, że Bóg wywyższa pokornych i upokarza potężnych, biorąc pod uwagę, że założył swój Kościół

na twardej *skale i że bramy piekielne nie przemogą go* (Mt. 16), ukorzył się przed potężną ręką Boga i zawarł w Wenecji pokój z papieżem Aleksandrem. Ponieważ został wyrzucony z łona Świętej Matki Kościoła, musiał pojednać się z Kościołem powszechnym. Przy tej okazji uzgodnił z mieszkańcami Lombardii rozejm mający trwać sześć lat i jedenastoletni rozejm z Sycylią.

W tym czasie w Italii panował wielki niedostatek żywności. [...]

JAK CESARZ ZAWARŁ W KONSTANCJI POKÓJ Z LOMBARDIĄ

W roku Pańskim 1183 cesarz Fryderyk pogodził się i zawarł pokój z Lombardią. Było to 25 czerwca w Konstancji podczas zgromadzenia generalnego dygnitarzy.

W roku Pańskim 1184, za czasów cesarza Fryderyka papież Lucjusz przybył do Werony i tam zmarł.

W roku Pańskim 1185 cesarz przybył do Italii odbudował Cremę na złość Cremonie. W tym samym roku papieżem wybrano Urbana. [...]

O ŚLUBIE HENRYKA W MEDIOLANIE

Tego samego roku obchodzono w Mediolanie wesele króla Henryka z Konstancją, córką Rogera, króla Sycylii.

W tymże też roku messer Prendiparte, podesta Bolonii, wysłał żołnierzy do cesarza Fryderyka, do Cremony. Również w tym czasie Bertold, kanclerz cesarza Fryderyka, obleżył Faenzę. W roku Pańskim 1186 cesarz Fryderyk zniszczył całkowicie zamek należący do Cremony, zwany Castel Manfredi. [...]

CESARZ FRYDERYK WZIAŁ KRZYŻ, CHCĄC RAZEM ZE SWOIMI NALEŻEĆ DO WOJSKA PAPIESKIEGO. JAK W TYM SAMYM ROKU SALADYN WSZEDŁ DO TRYPOLISU I UDAŁ SIĘ W STRONĘ KSIĘSTWA ANTIOCHII, ZDOBYWAJĄC WIELE CHRZEŚCIJAŃSKICH ZIEM. PODOBNIENIE UCZYNIŁ W GALILEI. CESARZ WYSLAŁ DO SALADYNA HRABIEGO HENRYKA, NAKAZUJĄC MU STANOWCZO WYCOFAĆ SIĘ Z OJCZYZNY JEZUSA CHRYSZTUSA, KTÓRĄ NAPADŁ.

Po odniesionym zwycięstwie cesarz opuścił Italię pogodzoną z cesarstwem i spacyfikowaną wewnątrz, wrócił do Niemiec i powodowany gorliwym oddaniem się Bogu,

wziął krzyż razem ze swoimi, aby walczyć za Pana. W tym czasie Grzegorza zastąpił na tronie piotrowym Klemens. Grzegorz zmarł w Rzymie. [...]

W tym samym czasie wspaniałomyślny cesarz, zgodnie z cesarskim zwyczajem, wysłał hrabiego Henryka de Deti jako posła do Saladyna nakazując mu stanowczo wycofać się z ojczyzny Jezusa Chrystusa, którą napadł. Cesarstwo miało zwyczaj otwartego wypowiedzenia wojny nieprzyjaciółom i nie atakowało nikogo, bez jej uprzedniego wypowiedzenia.

My natomiast, ulegając naciskom naszych rodaków, udaliśmy się do Niemiec w celu uzyskania od cesarza zgody na odbudowanie Castel Manfredi. Jednak straciliśmy wszelką nadzieję, wróciliśmy jeszcze tego samego roku i rozpoczęliśmy budowę Castelleone. Takie są słowa Sicarda, biskupa Cremony. [...]

W tym samym roku szczęśliwy cesarz Fryderyk, mając pięciu synów i pierworodnego Henryka, którego nazywał Cezarem Fryderyka, księcia Szwabii, hrabiego Ottona, księcia Konrada i wojownika Filipa, postanowił polecić ich Chrystusowi. Wszystko inne, troskę o cesarską władzę i należące do niej rzeczy, polecił Cezarowi. Uporządkował całe cesarstwo, zostawił je w całkowitym spokoju i udał się na Wschód razem z towarzyszami i zakonami, o których napiszemy.

Jego podróż rozpoczęła się w dniu świętego Jerzego. Wyjeżdżając z Niemiec, cesarz popłynął statkiem z Ratyzbony do Austrii, natomiast wojsko z końmi i wozami towarzyszyło mu idąc lądem. Potem przeszedł Pannonię, założył tu hospicjum dla ubogich i chorych, wyposażył je w personel i niezbędne rzeczy. Następnie wkroczył na Węgry, które przeszedł, jak mówią, dziewięćdziesięcioma tysiącami uzbrojonych. Wśród nich było dwanaście tysięcy konnych. Pod Strigonium został przyjęty z honorami przez króla Węgier Belę i przeszedł przez jego ziemię.

Fryderyk, idąc do cesarza Konstantynopola, Izaaka, kazał biskupowi Münster i hrabiemu Robertowi z Nassau, aby go poprzedzili. Cesarz Izaak zatrzymał ich i wysłał trzy armie w celu zatrzymania wojsk Fryderyka na granicy z Bułgarią. W tym miejscu była przełęcz, a w niej droga wymagająca czterech dni marszu, wtłoczona w górskie przesmyki. Gubernator Bułgarii zniszczył drogę i wyjście z przełęczy, zbudował umocnienia i wraz z wojskiem przygotował się do przeciwstawienia się cesarzowi. Jednak książę Szwabów, który dowodził przednimi oddziałami, przeszedł z wielkim wojskiem, zniszczył umocnienia i zabił znaczną część nieprzyjaciół.

Fryderyk zbliżał się do miasta Nisz, gdzie serbscy książęta wyrazili gotowość przyłączenia się do niego i uczynili to z wielką radością. Najjaśniejszy cesarz, dążąc do utrwalenia pokoju, nie chciał ich przyjąć pod swoją jurysdykcję. Następnie, w dniu 24 sierpnia,

okrążył miasto zwane Filippis i zdobył je. Jest ono stolicą Macedonii. Znaleźliśmy też różne notatki odnoszące się do tego, co stało się nie w Filippis, lecz w Filippolis. Tam cesarz dowiedział się o zatrzymaniu jego posłów. Tam też przybył do Fryderyka poseł cesarza Izaaka, był napuszony, bezczelny i przekazał list tej treści: „Izaak, którego Bóg uczynił najświętszym cesarzem, człowiek wspaniały, potężny, wzniosły, łagodny władca Rzymian, spadkobierca korony Karola Wielkiego do umiłowanego brata, największego księcia królestwa Niemiec przesyła wyrazy łaski i oddania.” List był w tym tonie, wyrażał oburzenie z powodu niedopuszczalnego napadu cesarza na Grecję.

Potem cesarz Wschodu wysłał przeciwko cesarzowi rzymskiemu potężne wojsko Greków i Turków. Książę Szwabów, syn cesarza, stał się z nim, walczył zawzięcie, pokonał ich i zmusił do ucieczki. Po tym, jak schronili się za pewnymi murami, zostali schwytani i zabici. Dwunastu Turków umieszczono w pewnej fortyfikacji. Dzielnie się bronili, lecz i tak zostali spaleni.

Potem wojsko posunęło się do Adrianopola i zdobyło je. Nazwa miasta pochodzi od jego założyciela, którego imię oznaczała męskość. Niektóre miasta zdobyto walcząc, inne, takie jak Temotica czy Archadiopolis i okolice poddały się same.

W międzyczasie Kolopetrus, pan Blachos, poprosił o włożenie mu korony naszego cesarza. Najjaśniejszy cesarz dał mu uprzejmą odpowiedź. Po tych wydarzeniach cesarz grecki wysłał do cesarza rzymskiego szanowanych posłów, kanclerzy i innych, których było w sumie szesnastu. Za ich pośrednictwem obiecał bezpieczne przejście. Wspaniałomyślny cesarz rozmawiał z posłami, zbeształ cesarza Wschodu i upomniał za wysłanie mu tak bezczelnego listu. Jednocześnie przypomniał mu, że on i jego dynastia panują w Cesarstwie Rzymskim od ponad czterystu lat i dlatego Izaak nie powinien nazywać siebie cesarzem Rzymian, lecz cesarzem mieszkańców Romanii.

Do Adrianopolis przybyli też posłowie sułtana oraz jego syn Melich. Przynieśli słowa pokoju, lecz pełne oszustwa.

Cesarz pamiętał o złośliwości, jakiej doznał niedawno ze strony greckiego władcy, chciał iść na Konstantynopol, ale został przekonany przez starszyznę do przyspieszenia marszu w stronę Ziemi Świętej i przyjścia z pomocą chrześcijanom. Dlatego poprosił o wydanie zakładników. Ci poprowadzili go do Galiopolis i zapewnili mu okręty.

Wojsko załadowało się w ciągu pięciu dni. Najpierw płynął książę, potem ojciec cesarza. Po przepłynięciu, wielu trudach i trudnościach dotarli do miasta Tyatiny, potem do Licji, czyli Egei, w której Kosma i Damian zdobyli męczeńską koronę, a stamtąd do Sardes. Potem wojsko przybyło do Filadelfii. Jej książę nie chciał dostarczyć żywności i przygotował

się do walki. Później spostrzegł, że nie był w stanie się przeciwstawić, obiecał dostawy i pozwolił na wejście do miasta cesarzowi i niewielkiej grupie osób. Następnie zrodził się spór między Teutonami a Grekami. Przyczyną stał się niedostatek żywności. Wbrew woli cesarza wybuchła wojna, obie strony walczyły bez przerwy dwa dni i dwie noce. Grecy zostali pokonani i zamknęli się w miejskich fortyfikacjach. Przystąpiono do rozmów, w następstwie których, dostarczono odpowiednich zapasów. Spuszczono je po linie z murów, w torbach i w ten sam sposób odbierano zapłatę.

Kiedy cesarz opuścił Filadelfię, książę dał mu przewodnika, który prowadził wojsko opuszczonymi i trudnymi do przebycia ścieżkami, przez góry i ciasne wąwozy, gdzie przez dwa dni nie znaleziono niczego do jedzenia. Wojsko przechodziło przez miasto Hierapolis, w którym zamęczono świętego Filipa. Przy wyjściu z lasu Grecy i Ormianie dostarczyli żołnierzom żywność w sposób absolutnie pokojowy.

Po tym wszystkim Turkomanowie z Beti, zwani także Debeduinami, ludzie dzicy, którzy nie mieszkają w domach czy wioskach, lecz na otwartym polu i których żadna władza nie jest w stanie ujarzmić, zebrali ogromne wojsko, składające się z ponad stu tysięcy ludzi, dzień i noc przez cztery tygodnie zastawiali sidła na chrześcijańską armię, maszerującą z bronią w ręku. Cesarz zabił wielu z nich, nawet pewnego admirała, wysokiego dowódcę ich oddziałów.

Ich najwyższy przywódca Restanus zaczął się z wielką ilością żołnierzy w jednym z górskich przejść, zablokował je mówiąc, że cesarz nie przejdzie, jeżeli nie dostarczy mu stu osłów obładowanych złotem i srebrem. Cesarz odparł, że chętnie zapłaciłby, ale nie wyda na to więcej niż jeden grosz.

W tym samym czasie przewodnicy przekazani przez sułtana, podstępnie prowadzący cesarza w fałszywym kierunku zapewniali, że szybko znajdzie się na sułtańskiej ziemi, gdzie ci ludzie, Debeduini, nie będą mu szkodzić.

Ale Bóg nie opuszcza nikogo, kto w Nim pokłada nadzieję. Pewien admirał, czy to oświecony niebieską łaską, czy też dlatego, że wpadł w nasze ręce, bojąc się śmierci, udał się do cesarza, ujawnił oszustwo, ostrzegł, że nazajutrz dojdzie do bitwy, przekonał go do unikania niziny i poprowadził przez góry. W górach byli zmuszeni walczyć, otoczeni ze wszystkich stron. Ale książę porzucił żywność i bagaże i zszedł dzielnie na dół. Po nim to samo uczynił cesarz. *Chrześcijanie zwycięsko zaatakowali przeciwników i pokonali nieprzyjaciół Boga. Książę został trafiony w tej bitwie i stracił dwa zęby. Wówczas uciekli przewodnicy wysłani przez sułtana bojąc się odkrycia oszustwa i zemsty cesarza.*

Wojsko chrześcijańskie, ufając Bogu, który prowadził Izrael przez pustynię, chodziło piętnaście dni po pewnej nizinie i jadło końskie mięso. Dzicy Turcy, o których mówiliśmy wcześniej, uważając nas za umarłych z głodu, ukazali się nagle i przystąpili do bitwy w okolicach miasta Filomena. Mieli ogromną ilość jeźdźców i niewyobrażalną ilość pieszych. Ich wszystkich pokonał niezwyciężony cesarz. Wielka część z nich wycofała się do pewnej twierdzy, ale Teutoni spalili wszystkich. Od tej pory ci dzicy Turkomani nie atakowali chrześcijańskiej armii, ale zniknęli z oczu cesarza, jak *kurz, który wiatr zmiata z powierzchni ziemi*. (Ps. 1, 4).

W roku Pańskim 1190 syn sułtana, Melich, wyszedł naprzeciw chrześcijanom z wojskiem złożonym z pięciuset tysięcy jeźdźców i wysłał do cesarza posłów z takim przesłaniem: „Zawróć! Co chcesz zrobić? Liczba moich sztandarów przewyższa liczbę twoich żołnierzy!” Cesarz przybył do pewnego mostu: przez nim i za nim byli Turcy. Książę pokonał stojących naprzeciw, a cesarz niemal wszystkich stojących za nim. Potem ogromna i nieprzeliczona zgraja Turków otoczyła chrześcijan ze wszystkich stron. Wróg atakował ich dzień i noc przez cztery tygodnie, ale mimo to ci posuwali się dalej. Chrześcijanie nie mieli nic do jedzenia, nie licząc końskiego mięsa. Nie znaleźli też wody ani w dzień, ani w nocy, głodni i spragnieni pili słoną wodę, którą wskazał im pewien schwyty Turek.

Następnego dnia rozbili obóz w ogrodach Ikonion w Izaurii. Stąd cesarz wysłał posłów do sułtana pytając go, czy jest gotów dać lub nie dać zaopatrzenia dla chrześcijańskiego wojska. Sułtan zgodził się, ale gdy chrześcijanie zaczęli wysuwać wygórowane żądania, przygotował się do bitwy. Zbliżał się piątek Quadrum Temporum. Wówczas Gotfryd, biskup Würzburga zapewniał, że miał wizję świętego Jerzego, który walczył zaciekle po stronie chrześcijan i bił się z wrogiem. Ogłosił ogólną pokutę, dał pozwolenie na spożycie mięsa i wojsko ruszyło do boju. Książę walczył dzielnie, zdobył miasto, zajął je i zabił mieczem wszystkich buntowników.

Również cesarz kierował zwycięskimi oddziałami na tyłach syna sułtana, wyrznął wspomniane tu tysiące Turków i Turkomanów, kładąc trupem ogrom przeciwników. Chrześcijanie zdobyli miasto. Sułtan schronił się w potężnej twierdzy, znajdującej się w środku miasta i dał znać cesarzowi, że dałby mu zaopatrzenie i wszystko, co tylko zechce. Cesarz poprosił o zakładników, ale z powodu smrodu rozkładających się ciał, których było pełno w domach i na ulicach, wyszedł z miasta i rozbił obóz wśród sadu. Sułtan przysłał zakładników i dostarczył wiele żywności. Saraceni chcieli sprzedać konie za wygórowaną cenę stu marek za jednego. Niemcy odpowiedzieli oszustwem na oszustwo i zapłacili im bezwartościowymi groszami. Dowiedziawszy się o tym, sułtan zaprotestował u cesarza przeciwko takiemu

oszukaniu swoich ludzi. Cesarz oparł, że gdyby sułtańscy dali dobre zaopatrzenie, otrzymaliby dobrą zapłatę. W tym celu wyznaczono kilku zaufanych ludzi.

Wojsko chrześcijańskie ruszyło dalej. Kilku dzikich Turkomanów bardzo mu przeszkadzało. Ci Turkomanowie nie podlegali jurysdykcji sułtana i dokuczali wojsku, dopóki to nie przybyło do miasta Laurendy, oddzielającego Armenię od Likaonii i nie dotarło do gór ormiańskich. Tam, w pierwszej części nocy usłyszeli niespodziewanie hałas i szczęk broni. W rzeczywistości niczego takiego nie było i zjawisko odczytano jako znak nieuchronnego nieszczęścia. W górach Armenii cesarz spotkał Greków i Ormian, którzy bez przeszkód dostarczyli mu niezbędnych produktów. Saladyn usłyszał o zwycięstwach cesarza i przestraszył się.

W święty dzień Zesłania Ducha Świętego, Saladyn wystąpił z tak licznym wojskiem swoich ludzi, że przykrył nim góry, wzgórza i nizinę. Nigdy nie widziano podobnych sił. Potem napadł gwałtownie wojsko cesarza, mając nadzieję na zdobycie wszystkich namiotów i uwięzienie nędznych chrześcijan. Ale jego plany poszły z dymem, ponieważ chrześcijanie opierali się bardzo dzielnie i zadali mu kuszami niemałe straty. Saladyn zrezygnował z walki z cesarzem i większą część wojska odesłał w inne miejsce.

Biada! Po kilku dniach dowiedziano się o śmierci cesarza. Oprócz tego wojsko chrześcijańskie przestraszyło się na wieść o zgonie króla Sycylii. Schodząc z gór, cesarz natrafił na rzekę Salef, potem maszerował dwa dni i trzeciego zatrzymał się w miejscu należącym do Ormian. Było niezwykle gorąco, cesarz wszedł do rzeki z dwoma żołnierzami i pragnął zażyć kąpieli. Pływając uderzył o skałę i stracił siły. Żołnierze chwycili go i wyciągnęli z rzeki niemal nieżywego. Cesarz wypowiedział się, przyjął komunię i zmarł jeszcze tego samego dnia, czyli 8 lipca. Co za nieszczęście! Łagodny żywioł zabitego, któremu niestraszny był wojenny ogień! Ten, którego nie pokonało twarde żelazo, został pokonany miękką wodą. Tego dnia sprawdziło się proroctwo napisane pismem chaldejskim na wieży, zbudowanej blisko rzeki: „Najlepszy z ludzi i najpotężniejszy utonie w wodach Salef.” Z tego powodu cesarz Konstantynopola Manuel, będąc zmuszony przejść rzekę w tym miejscu, ominął bród i kazał zbudować sobie most. [...]

Słowniczek pojęć:

Non erit illa, cui casibus accidit una – „Jeśli przytrafiło ci się coś nowego, na pewno się to powtórzy”. Za: Salimbene de Adam da Parma, *Kronika franciszkańska...*, s. 3, przyp. 1.

Cesarz – tu: Fryderyk I Barbarossa, król Niemiec, cesarz rzymski:
<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Fryderyk-I-Barbarossa;3902958.html>

Aleksander – Aleksander III, papież:

<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Aleksander-III;3867557.html>

Pawia – miasto w północnych Włoszech:

<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Pawia;3955186.html>

Albano – ob. Albano Laziale, miasto we Włoszech, położone na południowy wschód od Rzymu:

<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Albano-Laziale;3867307.html>

Legnano – miasto w północnych Włoszech:

<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Lignano;3931329.html>

Lombardia – kraina historyczna w północnych Włoszech:

<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Lombardia;3933656.html>

Konstancja – miasto w południowej części Niemiec:

<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Konstancja;3925205.html>

Lucjusz – Lucjusz III, papież: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Lucjusz-III;3934216.html>

Werona – miasto w północnych Włoszech:

<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Werona;3994902.html>

Crema – miasto w północnych Włoszech:

<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Crema;3888142.html>

Cremona – miasto w północnych Włoszech:

<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Cremona;3888146.html>

Urban – Urban III, papież: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Urban-III;3991608.html>

Henryk VI – król Niemiec, cesarz rzymski, król Sycylii:

<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Henryk-VI;3911090.html>

Konstancja – królowa Sycylii: https://pl.wikipedia.org/wiki/Konstancja_Sycylijska

Podesta – naczelnik miasta: <https://sjp.pwn.pl/sjp/podesta;2571845>

Faenza – miasto w północnych Włoszech: <https://encyklopedia.pwn.pl/szukaj/faenza.html>

Grzegorz – Grzegorz VIII, papież:

<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Grzegorz-VIII;3908472.html>

Klemens – Klemens III, papież: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Klemens-III;3922836.html>

Saladyn – sułtan, wódz muzułmański:

<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Salah-ad-Din;3971363.html>

Szwabia – kraina historyczna w południowych Niemczech:

<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Szwabia;3983647.html> [dostęp dn. 28 VIII 2023 r.].

Konrad – Konrad II, książę Szwabii: https://pl.wikipedia.org/wiki/Konrad_II_Szwabski

Filip – Filip II, książę Szwabii, król Niemiec: https://pl.wikipedia.org/wiki/Filip_Szwabski

Ratyzbona – miasto w południowo-wschodnich Niemczech:

<https://encyklopedia.pwn.pl/szukaj/ratyzbona.html>

Pannonia – dawniej prowincja nad środkowym Dunajem; obecnie w granicach Dolnej Austrii, zachodnich Węgier, Słowenii i Chorwacji:

<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Panonia;3953869.html>

Strigonium – Ostrzyhom, miasto w północnych Węgrzech:

<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Esztergom;3898814.html>

Bela – Bela III, król Węgier: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Bela-III;3875684.html>

Aleksy – Aleksy II Angelos, cesarz bizantyjski:

<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Izaak-II-Angelos;3915841.html>

Münster – miasto w zachodnich Niemczech.

Nassau – miasto w zachodnich Niemczech: <https://encyklopedia.pwn.pl/szukaj/nassau.html>

Nisz – miasto w Serbii: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Nisz;3947882.html>

Filipolis – Płowdiw, miasto w Bułgarii:

<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Plowdiw;3958455.html>

Adrianopol – Edirne, miasto w północno-zachodniej części obecnej Turcji:

<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Edirne;3896514.html>

Romania – w taki sposób określano Wschodnie Cesarstwo Rzymskie. Za: Salimbene de Adam da Parma, *Kronika franciszkańska...*, s. 18, przyp. 34.

Licja – kraina historyczna położona na obszarze obecnej Turcji:

<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Licja;3932330.html>

Kosma i Damian – męczennicy, święci Kościoła katolickiego i prawosławnego:

<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Kosma-i-Damian;3926128.html>

Sardes – niegdyś miasto, obecnie ruiny na terenie obecnej Turcji:

<https://encyklopedia.pwn.pl/szukaj/sardes.html>

Filadelfia – dawniej Alaşehir, miasto położone obecnie w zachodniej części Turcji:

<https://pl.wikipedia.org/wiki/Ala%C5%9Fehir>

Teutonowie – tu: Niemcy.

Hierapolis – miasto położone obecnie w południowo-zachodniej części Turcji:

<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Hierapolis;3911606.html>

Święty Filip – jeden z apostołów, święty Kościołów chrześcijańskich:

<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Filip-z-Betsaidy;3900895.html>

Izauria – kraina historyczna położona na terenie obecnej Turcji:

<https://pl.wikipedia.org/wiki/Izauria>

Würzburg – miasto w środkowych Niemczech:

<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Wuerzburg;3998604.html>

Jerzy – święty Kościoła katolickiego: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Jerzy;3917740.html>

Saraceni – tu: Arabowie: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/;3972339>

Likaonia – kraina historyczna na terenie obecnej Turcji: <https://pl.wikipedia.org/wiki/Likaonia>

Salef – Göksu, rzeka w południowej Turcji: <https://pl.wikipedia.org/wiki/G%C3%B6ksu>

Pytania do źródła.

Pytania dla uczniów szkoły podstawowej i uczniów szkoły średniej (poziom podstawowy):

1. Jaki obraz stosunków cesarza z papieżem i pozostałą częścią Włoch wyłania się z przedstawionego fragmentu źródła?
2. Czym Fryderyk Barbarossa motywował swój udział w III wyprawie krzyżowej?
3. Z jakiej pozycji Fryderyk występował wobec Saladyna?
4. W jaki sposób Barbarossa przygotował się do krucjaty?
5. Z czego mogła wynikać nieprzychylna postawa Izaaka wobec cesarza Fryderyka i jego wojsk?
6. Jaki był stosunek poszczególnym władcom do cesarza rzymskiego na trasie jego wyprawy krzyżowej?
7. Jakie trudności napotykali krzyżowcy podczas podróży w kierunku Ziemi Świętej?
8. Czym był spór o inwestyturę i w jaki sposób wpływał na relacje cesarstwa z papieżem w czasach panowania Fryderyka Barbarossy?

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony): pytania dla poziomu podstawowego, a ponadto:

1. W jaki sposób Fryderyk I realizował na terenie Włoch swoją politykę dynastyczną?
2. Jakie słowa Izaaka Angelosa w zacytowanym fragmencie listu mogły być niewłaściwe względem Barbarossy i mogły obrazić majestat cesarza rzymskiego?
3. Czy w przedstawionym źródle dostrzegasz powody złej oceny krucjat w historiografii i ich niepowodzeń w stosunku do zamierzonych celów? Uzasadnij odpowiedź.
4. Opisz relacje polskich książąt z cesarzem Fryderykiem I Barbarossą?

Literatura pomocnicza:

Czapliński W., Galos A., Korta W., *Historia Niemiec*, Wrocław 2010, s. 132–140.

Gerlach z Mühlhausen, *Krucjata Fryderyka Barbarossy*, tłum. H. Pietruszczak, Warszawa–Zgorzelec 2020.

Krasuski J., *Historia Niemiec*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1998, s. 53–59.

Paluszyński T., *Historia Niemiec i państw niemieckich. Zarys dziejów politycznych*, Poznań 2006, s. 57–60.

Runciman S., *Dzieje wypraw krzyżowych*, t. 3: *Królestwo Akki i późniejsze krucjaty*, J. Schwakopf, posłowiem opatrzył B. Zientara, Warszawa 1987, s. 15–107.

Tymieniecki K., *Dzieje Niemiec do początku ery nowożytnej*, Poznań 1948, s. 384–410.

Weinfurter S., *Niemcy w średniowieczu: 500–1500*, tłum. A. Gadzała, Warszawa 2010, s. 76–86.

Wies E.W., *Fryderyk Barbarossa. Mit i rzeczywistość*, przeł. W. Radwański, Warszawa 1996.

Najważniejsze cezury.

Przedstawione fragmenty kroniki opisują wydarzenia z lat 1168–1190. W 1168 r. wyspa Rugia zostaje podbita przez króla Danii Waldemara I Wielkiego. W Polsce w wyniku postanowień wiecu w Jędrzejowie Kazimierz Sprawiedliwy otrzymał całą ziemię sandomierską jako swoją dzielnicę, na co wyraził zgodę ówczesny książę zwierzchni Bolesław Kędzierzawy. W 1190 r. śmierć cesarza Fryderyka I Barbarossy doprowadziła do dezorganizacji niemieckiej wyprawy krzyżowej. W tym także roku Bizancjum uznało niezależność Serbii. Wówczas również został założony zakon krzyżacki.

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Karolina Maciaszek